

a přísloví. Konstatoval rovněž, že úsloví je mnohem více než přísloví, neboť ta přešla k individuálnímu tvůrčímu úsilí, tj. k použití maxim a aforismů.

Tím, že Dj. Stojičić pojal přísloví, rčení a pořekadla do jednoho celku, ukázal na kontinuitu jejich vzniku a na četnost jejich užívání, na to, jak se v každé historické době rodila různá metaforická až apokryfická (i apokryfní) slovní spojení, dvojsmyslné narážky, slovní hříčky, i břitká, výstižná, lakonická a pravdivá kritika osob, osobností, institucí a celého režimu. Mnohé z nich už možná „odnesl čas“, takže zůstanou jen svědectvím „o době a lidech“, jiné se naopak stanou trvalou součástí „mudrosloví národa srbského v příslovích“, jak by asi napsal F. L. Čelakovský.

Poznamenali jsme již, že v případě recenzovaného sborníku nejde pouze o úsloví a rčení, nýbrž velmi často o pravá přísloví, která známe z klasických sbírek těchto lidově slovesných výtvorů srbských, českých, ostatních slovanských i neslovanských. Sestavovatel nemusel za každou cenu zahrnout do svého beztak značně rozsáhlého lexikonu např. pouhá slovesná spojení (která ostatně sama o sobě vlastně žádné „moudrosti“ nemusejí vypovídat). Mohl rovněž vypustit několikrát se opakující úsloví, rčení a pořekadla nebo jejich variace, které jsou ovšem pokaždé uvedené pod jiným počátečním slovem, jiným slovesným tvářem, v jiném pádě apod.

Blížkost našich jazyků a staleté vzájemné styky našich literatur a kultur jsou patrné mj. také v tomto druhu lidové slovesnosti. V Stojičićově lexikonu nacházíme desítky úsloví, rčení, průpovědí a přísloví, která známe, neboť jsou stejná (či stejně přejatá) nebo velmi podobná také u nás. Např. *Viče ko da ga živa deru* = Čes. Křičí, jakoby jej brali na nůž, *Vreme je novac* = Čas jsou peníze, *Vuk u jagnećoj koži* = Vlk v beránčím rouše, *Go ko crkveni miš* = Chudý jak kostelní myš, *Dobar je kad spava* = Je hodný, když spí aj.

V drobných útvarech lidové slovesnosti i psané literatury je uchována „paměť“ lidu, čistota a bohatství jazykového projevu. „Duchovno národa, neopakovatelný půvab jeho jazyka, neomezené možnosti jeho jazykové kultury objevovat neustále nové formy výkladu světa, to vše je vyjádřeno „v příslovích“ — právem napsal mj. ve svém úvodu autor sborníku SJAJ RAZGOVORA Djoko Stojičić.

Ivan Dorovský

Traveller's Literary Companion to Eastern and Central Europe. Edited by James Naughton. In Print Publishing Ltd., Brighton 1995, 440 stran

Tato kniha vyšla v sérii literárních průvodců a následuje po svazcích věnovaných Jižní a Střední Americe, Africe, indickému subkontinentu, Japonsku a jihovýchodní Asii. Je to protějšek ve Velké Británii oblíbené knihy *Literary Guide through the British Isles* nebo z domácí produkce podobně záslužných knih Vladimíra Kovářka *Literární toulky po Čechách*, *Literární toulky Moravou* a *Literární toulky Prahou*. Editor knihy James Naughton je žákem Karla Brušáka a Roberta Autyho, přednáší češtinu a slovenštinu na univerzitách v Oxfordu a v Londýně a knižně publikoval překlady Hrabalova *Městečka*, kde se zastavil čas, výboru z knihy Miroslava Holuba *K principu rolničky* a velmi dobrou učebnici mluvené češtiny *Colloquial Czech*. V recenzované knize je Naughton autorem kapitol o České republice, Slovensku a Albánii, ostatní kapitoly napsali další autoři: o Polsku Krystyna Stamirowska a George Hyde, o Maďarsku George Cushing, o Rumunsku Dennis Deletant, o Bulharsku Belin Tončev a o zemích bývalé Jugoslávie Celia Hawkesworth.

Literatura Střední a východní Evropy není v anglofonních zemích zdaleka adekvátně známa, jistě také proto otvírá knihu Naughtonova úvaha na obecně historické a obecně kulturní téma: co je Střední Evropa a co je východní Evropa. Vzpomenete si na dva spisovatele z každé země uvedené v této knize?, ptá se tam sugestivně svého inteligentního čtenáře, a také z toho důvodu si při výkladech vypomáhá úryvky z děl autorů jeho anglofonnímu publiku známějších, než jsou autoři středo- a východoevropští. Jednotlivé kapitoly obsahují historický přehled, stručný abecedně uspořádaný literární místopis (40 položek v Praze, 25 položek jinde v Čechách, 14 položek na

Moravě), výběrovou bibliografii překladů do angličtiny, ukázky z beletrie a slovníková hesla vybraných autorů.

Bohemistické pasáže, kterým se zde věnujeme, jsou psány poučeně, znalcem se zažitými vědomostmi a relevantní koncepcí, založenou na užitečném, pro mnohé dobré literární historiky nezbytném, stálém srovnávacím zřeteli středoevropském a evropském, a to s proporcionálním smyslem pro souvislosti obecně historické a kulturní na straně jedné a smyslem pro imanentnost literatury na straně druhé. Naughton má od českého kontextu přirozeně i zdravě kritický odstup (při všl výborné znalosti matérie a odborném zápalu pro českou literaturu), daný také určující zkušeností zejména západoevropsko-americké literárněvědné bohemistiky.

Bohemistická kapitola obsahuje nejprve přehled české literatury od jejích začátků a v něm, ale i v ostatních svých částech, také různá zajímavá, na konvencích české literárněvědné bohemistiky nezávislá pozorování a srovnání, na jejichž témata bychom rádi od Naughtona četli celé studie, tak např. Němcová a Stifter. O druhé polovině 19. století Naughton soudí, že někteří tradičně (avšak zdali pravedlivě?) oceňovaní spisovatelé „jsou spíše vývojově významní než vnitřně hodnotní“. Dále upozorňujeme např. na Naughtonovy poukazy na „nepřeložitelnost“ Hlaváčkovy poezie, na rezervy vůči Masarykově (či masarykovské?) doktríně spojující husitství s lidovým rysem národního obrození a „emotivně kombinující“ české plebejské tradice (srovnej fyzický nedostatek české aristokracie a střední vrstvy) s moderní demokratickou tradicí do konstrukce „smyslu české historie“. Dost místa Naughton věnuje německy píšícím autorům, ponejvíce pražským (překvapivě k našemu lingvocentrickému pojetí literatury, avšak přirozeně vzhledem ke kulturologickému zvyklostem v převažující části bohemistiky v zahraničí), a k vztahům Kafky a Haška přidává důrazně vztah Kafky a Weinera. Zdá se mít rezervovaný vztah například k Březinovi, Karlu Čapkovi a Jaroslavu Seifertovi (bohužel to můžeme usuzovat jen ze sporých formulací, přičemž povinný tribut Naughton těmto autorům jednoznačně přiznává). Zato jasně čteme vysoké ocenění Vladislava Vančury a spravedlivé vážení různých složek české literatury v období 1948-1989. Poměrně obšírněji je vyložen Milan Kundera jako typický zastánce snahy o vyrovnání se s procesem historie, dále stejně tak Josef Škvorecký, Václav Havel a Bohumil Hrabal, stručněji Weil, Fuks, Lustig, Klíma, Vaculík, Holub, Pavel, Šotola, Linhartová a Páral, z relativně nejmladších potom Berková, Sylva Fischerová, Hodrová, jejíž románová série je asi „nejkomplexnější, nejdokonalejší a nejoriginálnější“ z posledních českých románů, a Macura.

Literární průvodce ovšem nemůže nahradit literárněvědnou monografii, je-li však jejím autorem dobrý literární historik, může literární vědu obohatit. Je to jedna z užitečných, dobře informovaných a inteligentních knížek o nás ze zahraničí, které bychom měli znát a z nichž bychom se měli poučit: jak z faktů v nich shromážděných, tak z jejich výkladu, či vůbec myšlení. Také v pasážích věnovaných ostatním středoevropským a východoevropským zemím nás relevantně poučuje o našem kulturním kontextu, s nímž se máme stále co užitečně sžívat.

Jiří Kudrnáč

